

Toekomstig beheer Ooijse Graaf

Kwaliteitskader voor natuurontwikkeling, gebruik en terreinbeheer van de gehele Ooijse Graaf (bestaande uit 33 ha nieuw te realiseren natuur, het huidige natuurgebied Kraaijenhof en het bestaande N2000-gebied Ooijse Graaf).



Toekomstig beheer Ooijse Graaf

Kwaliteitskader voor natuurontwikkeling, gebruik en terreinbeheer van de gehele Ooijse Graaf (bestaande uit 33 ha nieuw te realiseren natuur, het huidige natuurgebied Kraaijenhof en het bestaande N2000-gebied Ooijse Graaf).

Opgesteld door K3 in samenspraak met ARK Natuurontwikkeling (eigenaar huidige rietmoeras), Eindschenhof en Staatsbosbeheer (beoogd beheerders) en met behulp van ecologisch advies van Bureau Waardenburg en [REDACTED]



Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
1. Inleiding en kader	4
1.1 Ooijse Graaf	4
1.2 Doel en betekenis kwaliteitskader	4
1.3 Geografische afbakening, eigendom en beheer	5
2. Vitaal en biodivers laagdynamisch rietmoeras (principe 1)	6
2.1 Toelichting	6
2.2 Concrete eisen voor gebruik, beheer en onderhoud	6
3. Verbondenheid en robuustheid (principe 2)	7
3.1 Toelichting	7
3.2 Concrete eisen voor gebruik, beheer en onderhoud	7
4. Voor de mens beleefbare natuur (principe 3)	8
4.1 Toelichting	8
4.2 Concrete eisen voor gebruik, beheer en onderhoud	8
5. Monitoring en kwaliteitsborging (principe 4)	9
5.1 Toelichting	9
5.2 Concrete eisen voor gebruik, beheer en onderhoud	9
Bijlage 1 Beoogde eindbeeld	11

1. Inleiding en kader

1.1 Ooijse Graaf

K3 en Stichting Ark zijn voornemens om de Ooijse Graaf – een oude rivierarm van de Waal gelegen tussen de Ooijpolder en de Millingerwaard bij Nijmegen – te versterken. Om dit te realiseren wordt het bestaande rietmoeras door ARK hersteld door middel van kappen van bomen, afgraven van dammetjes en plaggen van vervuigd rietmoeras. Daarnaast is er een voornemen uitgewerkt voor herinrichting van 40 hectare landbouwgrond tegen de Ooijse Graaf met tijdelijke zand- en grindwinning als motor. Van de 40 hectare wordt circa 33 hectare omgevormd naar natuur in de vorm van rietmoeras, waardevolle ondiepe oeverzones en open water. De overige 7 hectare wordt na zandwinning weer opgeleverd als landbouwgrond. Omliggende landbouwgronden worden waar nodig en mogelijk opgehoogd met vrijkomende grond. Door BWZ in samenwerking met Kurstjens (2021) is het voornemen uitgewerkt in een inrichtingsplan en vervolgens getoetst aan de geldende natuurwetgeving (Daamen & Emond, 2021). In de doorlopen m.e.r. – procedure (voorjaar 2022) is vervolgens een Voorkeursvariant (definitief ontwerp) uitgewerkt.

Doelen project Herinrichting Ooijse Graaf:

- Het vergroten van het areaal rietmoeras in de Ooijse Graaf met 13 hectare om daarmee een robuuster leefgebied te realiseren voor moerasgebonden flora en fauna en een positieve bijdrage te leveren aan de biodiversiteit.
- Het ontwikkelen van een natuurlijke stapsteen tussen de Millingerwaard en de Duivelsberg op de stuwwal om zo de natuur- en landschapsverbinding te versterken en een positieve bijdrage te leveren aan de biodiversiteit.
- Een bijdrage leveren aan de realisatie van een robuuste klimaatbuffer om meer water voorradig te hebben voor droge perioden en beter water te kunnen bufferen in nattere perioden.
- Het verbeteren van de toegankelijkheid en de beleefbaarheid van de natuur in het projectgebied voor omwonenden en recreanten om zo de verbinding tussen mens en natuur een impuls te geven.
- Het op duurzame wijze winnen van oppervlaktedelfstoffen (zand en grind) ten behoeve van een maatschappelijke gewenste gebiedsontwikkeling en zo een bijdrage te leveren aan de grondstofvoorziening voor de nationale bouwopgave.

1.2 Doel en betekenis kwaliteitskader

Voorliggende document is het kwaliteitskader voor natuurontwikkeling, het gebruik en beheer van het gehele natuurgebied Ooijse Graaf dat straks bestaat uit de 33 hectare nieuw te realiseren natuur (water en rietmoeras), het naastgelegen en bestaande natuurgebied Kraaijenhof (water en rietmoeras en bos) en het bestaande rietmoeras van ARK in de Ooijse Graaf.

Het document geeft inzicht in de ontwikkelingsdoelen, de gekozen uitgangspunten en de gemaakte afspraken uit de ontwerpfasen. Het vormt als het ware een samenvatting van relevante aspecten uit het ontwerp proces en de m.e.r. studie.

Het beschrijft de richtlijnen voor de toegankelijkheid, het gebruik, de handhaving, het natuurbeheer en het onderhoud van het terrein. In het document is de input meegenomen die verkregen is vanuit de huidige grondeigenaren en/of beheerders, en de toekomstige beheerders en ook is de inhoud afgestemd met beheerders van omliggende natuurgebieden (o.a. enkele particuliere natuurbeheerders in de directe omgeving).

Het kwaliteitskader gaat over kwaliteitsborging én over kwaliteitsverbetering waar mogelijk. Daarmee vormt dit document als het ware het geheugen van het project, het estafettestokje met kwaliteitsafspraken dat doorgegeven wordt aan hen die in de toekomst verantwoordelijk zullen zijn voor het gebied. Enerzijds biedt het een kader voor uitdagingen en maatschappelijk duurzame ontwikkelingen waar de eigenaren en beheerders in de toekomst samen een antwoord op moeten vinden, anderzijds is het een toetsingskader aan de hand waarvan betrokkenen elkaar onderling kunnen aanspreken op hun gedrag, hun terreingebruik en hun beheerkeuzes. Tot slot vervult het kwaliteitskader ook een rol in de vergunningsaanvragen voor het project Herinrichting Ooijse Graaf (ontgrondingswet).

De uitgangspunten voor de verdere ontwikkeling, gebruik, beheer en onderhoud zijn omschreven op basis van vier *leidende kwaliteitsprincipes*:

1. Vitaal en biodivers laagdynamisch rietmoeras
2. Verbondenheid en robuustheid
3. Voor de mens beleefbare natuur
4. Monitoring en kwaliteitsborging

Deze principes vormen de basis voor de inhoudelijke, kwalitatieve keuzes en afspraken. Zij verwoorden de ambities en doelen voor het gebied. Ook zijn eventuele restricties vanuit wet- en regelgeving en vanuit onderling gemaakte afspraken benoemd. Elk van deze principes is concreet uitgewerkt in "*afgeleide eisen*" voor ontwikkeling, gebruik, beheer en onderhoud.

1.3 Geografische afbakening, eigendom en beheer

Voorliggende document is het kwaliteitskader voor natuurontwikkeling, het gebruik en beheer van het gehele natuurgebied Ooijse Graaf dat straks bestaat uit 33 hectare nieuw te realiseren natuur (water en rietmoeras), het naastgelegen en bestaande natuurgebied Kraaijenhof (water en rietmoeras en bos) en het bestaande rietmoeras van ARK in de Ooijse Graaf. Onderstaande kaart toont natuurgebieden en de (beoogde) beheerders.



Het 33 ha nieuw te realiseren natuur is eigendom van Eindschenhof en blijft dat ook. Het naastgelegen natuurgebied Kraaijenhof wordt op enig moment eigendom van Eindschenhof. Eindschenhof is de huidige eigenaar van het agrarisch gebied dat omgevormd zal worden naar nieuwe natuur. Het binnendijkse rietmoeras (groen) is in eigendom van Stichting ARK. De gronden van Stichting ARK worden op termijn overgedragen aan Staatsbosbeheer. Staatsbosbeheer is ook eigenaar van het nabijgelegen buitendijkse natuurgebied in de Erlecomse Waard.

2. Vitaal en biodivers laagdynamisch rietmoeras (principe 1)

2.1 Toelichting

Dynamisch moeras is van groot belang voor vogels, vissen, amfibieën en zoogdieren als bever en otter. Moeras omvat open begroeiingen met riet, lisdodde en biezen in het water, rietlanden en rietruigten. Natuurlijk reliëf draagt bij aan variatie tussen drogere ruigten met moerasspirea of poelruit en natte poeltjes met waterplanten of overjarig riet.

Riet is een oeverplant die groeit op de overgang van ondiep open water naar andere begroeiingen zoals zachthoutooibos. Door uitlopers is riet in staat om ook tot een halve meter diep in het water te groeien. Aan de landzijde wordt het voorkomen van riet vooral bepaald door de hoogte van het grondwater. Daar waar het te droog wordt gaan andere soorten (kruiden, struiken en bomen) domineren en treedt verlanding en verbossing op, een natuurlijk proces.

Overigens omvat een goed ontwikkeld rietmoeras ook andere soorten oeverplanten waaronder lisdodde, mattenbies, heen, gele lis, grote zeggen etc. Rietmoeras vormt van nature vaak een mozaïek met diepere delen (ondiep open water met waterplantvegetaties) en hogere delen (eilandjes) met wilgenstruweel. Als we spreken over 1 ha rietmoeras dan kan er zeker 20% bestaan uit ondiep open water.

Wat betreft de provinciale natuurdoelstellingen zoeken we met ons streven naar vitaal laagdynamisch rietmoeras vooral aansluiting bij de natuurdoeltypen N05.04 Dynamisch Moeras, N04.02 Zoete plas en N14.01 Rivier- en beekbegeleidend bos. Zie bijlage 1 voor een nadere omschrijving van het beoogde eindbeeld.

2.2 Concrete eisen voor gebruik, beheer en onderhoud

Voor het gebruik, beheer en onderhoud leidt het kwaliteitsprincipe 'vitaal laagdynamisch rietmoeras' tot de volgende concrete eisen:

- Voor het ontwikkelen en behouden van laagdynamisch rietmoeras zijn met name de hydrologische condities bepalend. Als deze goed zijn, kan het natuurlijke proces van verruiging, verlanding en verbossing zo lang mogelijk worden tegengehouden. Gezien dit belang blijven beheerders ook in de toekomst op zoek naar mogelijke aanpassingen in het watersysteem met positief effect voor de natuur met als uitgangspunt dat overige functies niet geschaad worden. De hydrologische randvoorwaarden voor rietmoeras zijn samengevat: hoog winterpeil, hoog voorjaarspeil, geleidelijk uitzakkend tot zomer en periodieke droogval in (na)zomer.

- Er wordt in het natuurgebied geen gebruik gemaakt van gewasbeschermingsmiddelen.
- Bemesting in het natuurgebied is niet toegestaan, omdat dit niet bijdraagt aan de ontwikkeling en instandhouding van het beoogde natuurstype.
- Om grootschalige verruiging van bestaand en nieuwe rietmoeras tot bos tegen te gaan zal er, indien dit nodig blijkt in de beginjaren, door middel van maaibeheer aanvullend onderhoud gedaan worden in het groeiseizoen (buiten het broedseizoen).
- Het toepassen van vrijkomend maaisel elders is mogelijk.
- Een beheeringreep zoals maaien wordt alleen gedaan als dat nodig is voor de ontwikkeling of instandhouding van een beheertype, en niet omdat het netter is of omdat het maaisel elders nodig is.
- Is het niet mogelijk om d.m.v. het beheer het afgesproken natuurdoeltype te ontwikkelen of te handhaven, dan vindt aanpassing plaats van beheer of van natuurdoeltype op basis van deskundige inbreng.

3. Verbondenheid en robuustheid (principe 2)

3.1 Toelichting

Het bestaande natuurgebied Kraaijenhof, het bestaande rietmoeras Ooijse Graaf en het nieuwe natuurgebied Ooijse Graaf vormen samen een stapsteen in de toekomstige ecologische verbindingszone Erlecomse Waard – Duivelsberg. Binnen deze verbindingszone is ruimte voor natuurlijke processen die horen in de Gelderse Poort en in dit deel van het rivierengebied, zoals spontane vegetatie ontwikkeling.

In termen van natuurtypen spreken we van Rivier- en moeraslandschap (N01.03). Rivier- en moeraslandschap omvat enerzijds de buitendijkse gebieden langs rivieren waar de waterdynamiek van de rivieren en successie in combinatie met integrale begrazing door grote grazers het landschap bepalen en anderzijds binnendijkse gebieden waar het landschap bepaald wordt door o.a. grondwaterwaterstandfluctuaties, hoogteverschillen en successie.

In het beheertype rivier- en moeraslandschap zijn ook top-predatoren als zeearend karakteristiek en daarnaast kan ook de bever invloed hebben op het landschap. Ook aanwezigheid van grote zoogdieren zoals edelhert en ree in meer natuurlijke dichtheden zijn van belang.

3.2 Concrete eisen voor gebruik, beheer en onderhoud

Voor het gebruik, beheer en onderhoud leidt het kwaliteitsprincipe 'verbondenheid en robuustheid' tot de volgende concrete eisen:

- Er worden geen maatregelen in de Ooijse Graaf genomen waardoor het functioneren van de ecologische verbindingszone als geheel in het geding komt.

- Tegen de waterkering aan, ten oosten van de steenfabriek wordt een hoogwatervluchtplaats gecreëerd voor grote grazers uit de Erlecomse Waard en deze kan tevens zodanig fungeren voor andere dieren. De hoogwatervluchtplaats is in principe jaarrond bij hoogwater te gebruiken door Staatsbosbeheer. Praktische zaken zoals het plaatsen van een raster stemt Staatsbosbeheer af met grondeigenaar en beheerder Eindschenhof. De locatie van de Hoogwatervluchtplaats(HVP) is weergegeven in figuur 3.



Figuur 3. Kaart met hoogwatervluchtplaats (HVP) nabij de Erlecomse Waard.

4. Voor de mens beleefbare natuur (principe 3)

4.1 Toelichting

Om de verbinding tussen mens en natuur te borgen is het belangrijk dat natuur beleefbaar en toegankelijk is voor omwonenden en recreanten. Maar voor de doelsoorten van dynamisch rietmoeras is het eveneens van belang dat er voldoende rust in het gebied is. Deze balans is bepalend geweest voor de keuzes binnen het project Herinrichting Ooijsse Graaf met betrekking tot toegankelijkheid en het realiseren van voorzieningen. Ook voor de toekomst is het zaak om deze balans scherp in de gaten te blijven houden waarbij het mooi zou zijn als in de toekomst de natuurgebieden ook toegankelijk worden voor recreanten die willen struinen. Zo nodig kunnen hier aanvullende regels voor gemaakt worden ter voorkoming van schade, verstoring en vervuiling.

4.2 Concrete eisen voor gebruik, beheer en onderhoud

Voor het gebruik, beheer en onderhoud leidt het kwaliteitsprincipe 'voor de mens beleefbare natuur' tot de volgende concrete eisen:

- Keuze voor beperkte toegankelijkheid van het gebied en situering van de wandelpaden op afstand van kwetsbare natuur.
- De wandelpaden worden opengesteld van zonsopgang tot zonsondergang. Honden zijn alleen aangelijnd toegestaan. Handhaving om dit voldoende te waarborgen valt onder de verantwoordelijkheid van de betreffende beheerder.
- Half verharde paden ten behoeve van minder validen worden een maal per jaar bijgewerkt. Waar nodig worden de bermen gemaaid. De vogelkijkhut dient te voldoen aan geldende richtlijnen op het gebied van toegankelijkheid en veiligheid. Dit omvat onder meer een jaarlijkse inspectie, waarbij eventuele schade of noodzakelijk onderhoud wordt vastgesteld en uitgevoerd.

5. Monitoring en kwaliteitsborging (principe 4)

5.1 Toelichting

In de huidige situatie is het projectgebied Herinrichting Ooijse Graaf in agrarisch gebruik en zijn de Kraaijenhof en het rietmoeras Ooijse Graaf bestaande natuur. In de eindsituatie – dus na de tijdelijke zandwinning en herinrichting – is 33 hectare landbouwgrond omgevormd naar nieuwe natuur (Figuur 3). Deze functieverandering wordt vastgelegd in het bestemmingsplan en waarborgt het toekomstig voortbestaan van het gebied als natuur, ook in geval van een wisseling van eigenaar of beheerder. Optimaal beheer van een dynamisch rietmoeras vraagt specifieke ecologische en hydrologische kennis. Te meer omdat het waterpeil in de Ooijse Graaf afhankelijk is van buitendijkse rivierwaterstanden – welke onder invloed staan van klimaatverandering en bodemdaling van de rivier – is de onzekerheid voor realisatie van de juiste (beheer)omstandigheden in de toekomst aanzienlijk. Dit maakt het uiterst belangrijk om de ontwikkelingen te monitoren (zie Monitoring), de opgedane kennis te borgen, alsmede deze kennis te delen met aangrenzende terreinbeheerders.

5.2 Concrete eisen voor gebruik, beheer en onderhoud

Voor het gebruik, beheer en onderhoud leidt het kwaliteitsprincipe ‘monitoring en kwaliteitsborging’ tot de volgende concrete eisen:

- Aantoonbare kennis van zaken bij betrokkenen. Dit kan door middel van de volgende opties: (1) certificering (bijvoorbeeld www.part-ner.nl), (2) lid van een agrarische natuurvereniging (mits deze dergelijke beheertypen in onderhoud heeft) of (3) reeds (succesvol) beheerder van een natuurgebied met vergelijkbare beheertypen (en dus beheer).
- Het beheer wordt steeds voor een periode van 3 tot 5 jaar uitgewerkt in een beheerplan. Dit beheerplan dient naadloos aan te sluiten op de inhoud van dit kwaliteitskader. Bij aanvang van de beheerfase doet dit document dienst als eerste beheerplan.
- Jaarlijks organiseren de beheerders een onderling afstemmingsoverleg. Hierin is aandacht voor vegetatieontwikkeling in relatie tot het beheertype, voor de hydrologische situatie (waterstanden en daaruit voortgekomen handelingen in relatie tot het peilbeheer) en voor overige zaken als recreatief medegebruik. Op basis van dit voortgangsoverleg wordt het beheerplan – indien nodig – door de beheerder aangepast.
- Beheeringrepen die niet zijn opgenomen in het beheerplan worden gezamenlijk afgestemd voorafgaande aan uitvoering.
- De monitoring van de gebieden met een natuurfunctie dient aan te sluiten op de NLmonitoring. Deze richt zich op kwaliteit en wordt uitgedrukt in aantal kwalificerende beheertypen en aantal kwalificerende flora- en faunasoorten voor de betreffende beheertypen (zie bij12.nl/monitoring en natuurkwaliteit). Monitoring kent een frequentie van eenmaal per zes jaar, en wordt opgestart in het jaar na afronding van de werkzaamheden.

- Voor de gehele Gelderse Poort bestaan aanvullende monitoringsafspraken met de provincie. Zo worden bijvoorbeeld ieder jaar alle broedvogels geteld. Het huidige natuurgebied Ooijse Graaf maakt hier onderdeel van uit. Na aanvang van de beheerfase stemt de beheerder van het nieuwe natuurgebied en het natuurgebied Kraaijenhof met de provincie af of en onder welke condities deze aanvullende monitoring ook toegepast gaat worden in deze gebieden.
- Behalve kwalificerende beheertypen en soorten richt de monitoring zich ook specifiek op de hydrologische ontwikkeling. In de natuurgebieden zijn twee meetpunten geplaatst die fluctuaties in het waterpeil continu vastleggen: één in de plas Kraaijenhof op eigendom van Eindschenhof en een tweede in de oude meander van de Ooijse Graaf op eigendom van Frank Saris, vrijwilliger bij Stichting ARK. Deze worden eenmaal per jaar uitgelezen en vastgelegd in de jaarlijkse voortgangsrapportage (grafiek met beknopte toelichting gerelateerd aan rivierstanden). Bevindingen worden met Staatsbosbeheer gedeeld tijdens een jaarlijks beheeroverleg en kunnen aanleiding zijn om beheermaatregelen uit te voeren of om in het uiterste geval – in afstemming met de provincie – het gekozen natuurdoeltype aan te passen.

Bijlage 1 Beoogde eindbeeld

Het bestaande natuurgebied Kraaijenhof, het bestaande rietmoeras Ooijse Graaf en het nieuwe natuurgebied Ooijse Graaf vormen samen een stapsteen in de toekomstige ecologische verbindingszone Erlecomse Waard – Duivelsberg. Binnen deze verbindingszone is ruimte voor natuurlijke processen die horen in de Gelderse Poort en in dit deel van het rivierengebied, zoals spontane vegetatie ontwikkeling. In termen van natuurtypen spreken we van Rivier- en moeraslandschap (N01.03). Rivier- en moeraslandschap omvat enerzijds de buitendijkse gebieden langs rivieren waar de waterdynamiek van de rivieren en successie in combinatie met integrale begrazing door grote grazers het landschap bepalen en anderzijds binnendijkse gebieden waar het landschap bepaald wordt door o.a. grondwaterwaterstandfluctuaties, hoogteverschillen en successie. In het beheertype rivier- en moeraslandschap zijn ook top-predatoren als zeearend karakteristiek en daarnaast kan ook de bever invloed hebben op het landschap. Ook aanwezigheid van grote zoogdieren zoals edelhert in meer natuurlijke dichtheden zijn van belang.

Voor een concrete weergave van doelstellingen op het nieuwe natuurgebied is aansluiting gezocht bij het natuurbeheerplan van de Provincie Gelderland. De kaart van het natuurbeheerplan is in onderstaande figuur aangevuld met natuurdoeltype N05.04 Dynamisch Moeras, N04.02 Zoete plas en L01.06 Struweelhaag..

Specifiek voor het natuurgebied Ooijse Graaf is het eindbeeld een Dynamisch rietmoeras (N05.04) in combinatie met waterberging (beheertype Zoete Plas N04.02) en ooibos (N14.01). Dynamisch moeras is van groot belang voor vogels, vissen, amfibieën en zoogdieren als bever en otter. Moeras omvat open begroeiingen met riet, lisdodde en biezen in het water, rietlanden en rietruigten, Natuurlijk reliëf draagt bij aan variatie tussen drogere ruigten met moerasspirea of poelruit en natte poeltjes met waterplanten of overjarig riet. Daarnaast is ruimte voor (bestaand) ooibos (beheertype Rivier- en beekbegeleidend bos) (N14.01), een struweelhaag (L01.06), kruiden- en faunarijk grasland (N12.02) en vochtig hooiland (N10.02). Om dit te bereiken is een optimaal peilbeheer nodig met waterretentie in het voorjaar, na een winterhoogwater, en natuurlijke droogval in de loop van de zomer.



Beoogd eindbeeld met ligging van aanvullende beheertypen N04.02, N05.04 en L01.06, op basis van natuurbeheerplan provincie Gelderland.